Әдәбийят вә инчәсәнәт ишчиләри! Әдәбийят вә инчәсәнәтин йүксәк идеялы олмасы уғрунда мүбаризә эдин, өз сәнәткарлығынызы йорулмадан артырын! Бөйүк халгымыза лайиг әсәрләр ярадын!

(Сов.ИКП МК-нын 1 Май Шүарларындан).

35 илдә әдәбийятымыз

Совет һакимиййәти илләриндә сосялизм реализми йолларында, кәркин синфи мүбаризә шәраитиндә инкишаф эдән әдәбиййатымызын наилиййәтләри бөйүкдүр. Бир тәрәфдән кечмишдә әдәбиййатымызын демократик чәбһәсиндә дуран М. С. Ордубади, Ә. Һагвердиев, Ч. Мәммәдгулузадә, А. Шаиг, Ч. Чаббарлы, Сүлейман Сани Ахундов, Әли Нәзми кими совет гурулушуну алгышлаян, кетдикчә даһа долғун, даһа мәзмунлу әсәрләрилә сосялизм платформасына кечән сәнәткарлар олдуғу һалда, дикәр тәрәфдән дә кечмиш истисмарчы синифләрин идеолокиясыны әкс этдирән, халга зидд фикирләрини яян шаирләр вар иди. Бунлардан башга ени дөвр өз ени язычыларыны да етишдирирди ки, биз ингилабын илк он илиндә бунларын сырасында Сүлейман Рүстәм, Сәмәд Вурғун, Ә. Әбүлһәсән, һ. Меһди, М. Раһим, Әли Вәлиев, Р. Рза кими исте'дадлы кәнчләри көрүрүк.

1922-чи ил августун 10-да әдәбиййатда һекемонияны әлә алмаг мәгсәдилә, халга зидд чәбһә тутан буржуа әдәбиййатчылары Сәлман Мүмтаз вә һ. Чавид башда олмагла Азәрбайчан әдиб вә шаирләр иттифагы «Илдырым» адлы бир әдәби тәшкилат яратмаг үчүн алты нәфәр тәшәббүскар «Коммунист» гәзетиндә чыхыш эдиб, онун низамнамә вә мәрамнамәсини нәшр этдирир. Лакин язычыларын редаксияда чағырылмыш үмуми ичласында онларын дүшмән мейли ифша эдиләрәк, тәшкилат «Азәрбайчан әдиб вә шаирләр иттифагы» адланыр, онун сәдрлийинә демократ язычы Сүлейман Сани Ахундов, катиблийинә исә, гәзетин әмәкдашы Мәммәдәли Сидги сечилир. Бу тәшкилатын әсас фәалиййәти һәфтәдә бир дәфә «Коммунист» гәзетиндә әлавә шәклиндә бурахылан «Халг әдәбиййаты һәятдан доғар» адлы әдәби сәһифәни бурахмагдан ибарәт олур. Бу сәһифәләри нәзәрдән кечирдикдә әдәбиййат аләминин нә гәдәр кәркин идеоложи мүбаризә дөврү кечирдийи там айдынлығы илә нәзәрә чарпыр. Әдәби сәһифәләрдә М. С. Ордубадинин сағлам мәфкурәли шеир вә мәгаләләри, Ч. Чаббарлынын, Низами, Фүзули, М. Ф. Ахундов һаггында мараглы фикирләри, реалист әдәбиййатымызын инкишафында рус әдәбиййатынын нәчиб тә'сири һаггында дүзкүн мулаһизәләри, һабелә гадын азадлығы мөвзуунда һекайәләри илә бир сырада, дикәр мүәллифләрин бәдбин шеирләринә, буржуа идеолокиясыны яян мәгаләләринә дә раст кәлирик.

Адыны чәкдийимиз әдәби тәшкилат өзүнү доғрулда билмир, онун әтрафына топлашан мүртәче гүввәләр даһа чох чанфәшанлыг этмәйә башлайырлар. 1925-чи илдә тәшкил олунмуш «Әдәбиййат чәмиййәти»нә кәлинчә, о да өз мүртәче характери илә әдәбиййатымызын инкишафына мане олур, кәнчлийи өз сыраларына гәбул этмирди. Кәнч исте'дадлар исә ирәлиләйир, илк илләрдә сәнәткарлыг чәһәтдән зәиф олса да, дөврүн тәләбләринә уйғун ени мәзмунлу әсәрләрилә нәзәри чәлб эдирдиләр.

Партиянын МК-нын бәдии әдәбиййат саһәсиндә сиясәти һаггындакы 18 июн 1925-чи ил тарихли гәтнамәсиндән сонра 1926-чы илдә «Гызыл гәләмләр иттифагы»нын, ики ил сонра исә «Азәрбайчан пролетар язычылары чәмиййәти»нин яранмасы ени әдәбиййатымызын инкишафы үчүн кениш үфүгләр ачды. Бу илләрдә язычыларымызын гаршысында дуран әсас вәзифә—инзибатчылыға йол вермәдән, пролетар әдәбиййатынын һекемонлуғуну әлдә этмәк, сәнәткарлыға йийәләнмәк вә беләликлә дә партиянын тәләб этдийи әдәби ярышда гәләбә газанмагдан ибарәт иди.

Мин иллик поэзиямызын ән яхшы ән'әнәләрини давам этдирән, зәнкин фолклорумуздан, һабелә мүасир рус ше'ринин, хүсусән совет эпохамызын ән исте'дадлы шаири В. Маяковскинин мүбариз ән'әнәләриндән өйрәнән шаирләримиз антипатриотик көрүшлү буржуа-мүлкәдар шаирләринин халга зидд көрүшләринә гаршы шиддәтли атәш ачдылар. Бу заман кәнч шаирләрин габаг сыраларында С. Рүстәм кедирди. 1923-чү илдән әдәби фәалиййәтә башлаян бу кәнч шаир һәлә гүввәтли бир сәнәткар гәләминә малик олмаса да, буржуа-милләтчи язычыларын дүшмән идеолокиясына гаршы чыхыр:

Варлыгдан яз бизә, йохлугдан язма,
Элимизә дәрин бир гүю газма!

дейирди. О, көз яшы төкәнләри байгуш адландырыр, «өтмә артыг сәсиндә матәм вар!» дейә онлары әбәди олараг сусдурмаг истәйирди.

Артыг, йоллар гәти сурәтдә айрылырды. 1920-чи илләрин сону, 30-чу илләрин әвәлләриндә бу айрылыг даһа айдын көрүнүрдү. Бу дөврдә чох сүр'әтлә инкишаф эдән поэзиямыз сәнәткарлыг чәһәтдән дә буржуа-милләтчи шаирләри мәғлуб эдирди.

Мә'лумдур ки, кәнчләрин сәнәткарлығына даһа чох лаг эдән, өзүнү лириканын кәркәмли нүмайәндәси саян Ә. Чавад «Күр» адлы чох зәрәрли ше'ринин бир еринде демишди:

Әйил Күрүм, әйил кеч,
Мейдан сәнин дейил, кеч!

Рәсул Рза о заман «Болшевик язы» адлы ше'риндә, долайысы илә, Күрүн суюндан истифадәдән данышаркән, бу мисралары хатырлайыр, чаваб шәклиндә дейирди:

Әйилиб кечмә Күрүм,
Бурах сәнинлә өйүнсүн
Памбыг тарласына ахан,
Һәр меһрибан чешмә, Күрүм!

Беләликлә, 35 ил әрзиндә мәһдуд милли чәрчивәни дағыдан, мүбаризәләрдән галиб чыхан ше'римиз Үмумиттифаг мигясында вә бә'зи кәркәмли нүмунәләрилә бүтүн дүняда танынмыш, мин иллик поэзия тарихимизә ени-ени сәһифәләр язмышдыр.

Поэзия саһәсиндә нәзәрә чарпан бөйүк наилиййәтләрдән бири поэма жанрынын чох сүр'әтлә инкишаф этмәсидир. Совет һакимиййәти илләриндә лирик, эпик вә лирик-эпик поэмалар яранмышдыр ки, бунларын сырасында «Гыз галасы», «Яхшы йолдаш», «12-чи түфәнк», «26-лар», «Бәсти», «Муған», «Өлүм күрсүсү», «Ленин», «Ленинград көйләриндә», «Ана», «Татяна» вә дикәр көзәл әсәрләр ярадылмышдыр.

Шаирләримиздән Осман Сарывәлли, Әһмәд Чәмил, Зейнал Хәлил, Бәхтияр Ваһабзадә, И. Султан, Н. Бабаев, И. Сәфәрли вә башгаларынын ярадычылығында сүжетли лириканын да яхшы нүмунәләринә раст кәлирик.

Поэзиямызда нәзәрә чарпан фәрәһли бир һадисә дә совет мәнзум романынын ярадылмасы йолунда атылан мүвәффәгиййәтли аддымдыр. Мән С. Вурғунун «Комсомол поэмасы» әсәрини нәзәрдә тутурам.

35 илдә ушаг поэзиясы, маһны вә опера мәтнләри яратмаг саһәсиндәки мүвәффәгиййәтләримиз дә фәрәһләндиричидир. Шаирләримиздән М. Сейидзадә, М. Дилбази, Ә. Аббасов, З. Чаббарзадә, Ә. Тал'әт, Н. Рәфибәйли, һ. Һүсейнзадә вә башгаларынын бу саһәләрдә ени мәзмунлу, мүхтәлиф формалы әсәрләри хүсусилә нәзәри чәлб эдир.

35 илдә Азәрбайчан совет драматуркиясы да мүбаризәләрдә инкишаф этмишдир. Совет һакимиййәтинин илк илләриндә бир тәрәфдән «Тәнгид-тәблиғ» театры үчүн әсәрләр язан Сүлейман Сани Ахундов, Ә. Һагвердиев, М. С. Ордубади вә башга язычыларымыз көһнәлийин галыглары илә мүбаризә, енилийи тәблиғ мөвзуунда әсәрләр яздыглары һалда, дикәр тәрәфдән дә буржуа эстетләри мүхтәлиф васитәләрлә өз п'есләрини театрын сәһнәсинә чыхармаға чалышырдылар.

Бу вәзиййәт һамыдан чох көзәл ярадычылыг ән'әнәләринә малик олан, бүтүн варлығы илә өз халгына хидмәт этмәк истәйән Чәфәр Чаббарлыны дүшүндүрүрдү. Кәнч драматургун, буржуа һәяты вә әхлагына гаршы чеврилмиш «Айдын» вә «Оггай Элоғлу» п'есләри о заманлар сәһнәмиздә бөйүк мүвәффәгиййәтлә нүмайиш этдирилсә дә, совет идеолокиясы нөгтейи-нәзәриндән онун өзүнү белә тә'мин этмирди. Ч. Чаббарлы мүасир кәнчлийин коммунизм руһунда тәрбийә эдилмәсинә яхындан көмәкедичи йүксәк кейфиййәтли бәдии сәнәт әсәрләри яратмаг истәйирди. Алты иллик кәркин ярадычылыг әмәйиндән сонра Ч. Чаббарлы мәшһур «Од кәлини» п'есини ятратды. Бу әсәр тарихи-романтик драма адланса да, ядәлли ишғалчылара гаршы мүбаризә, дин әлейһинә кәскин һүчум, чошғун вәтәнпәрвәрлик мотивләрилә там мүасир әсәр кими сәсләнирди. Бу әсәр дини тәблиғ эдән буржуа драматургларына ән ағыр бир зәрбә иди. Ч. Чаббарлынын гәһрәманы «торпагларындан ган даман көһнә дүняны учурмаг, чичәкләриндән сәадәт күлүмсәйән ени вә азад бир дүня гурмаг истәйирди».

Ч. Чаббарлы өзү бу азад вә хошбәхт дүняда яшайыр, өз һәмвәтәнләрини ени галибиййәтләр үчүн сәфәрбәрлийә алмаг истәйирди. Мәһз буна көрә дә «Од кәлини»ндән сонра о, мүасир мөвзуда «Севил», «Алмас», «Яшар», «1905-чи илдә» вә «Дөнүш» кими көзәл әсәрләр язды.

Ч. Чаббарлынын ән'әнәләрини давам этдирән язычыларымыз ичәрисиндә илк көзәл драм әсәрини Мирзә Ибраһимов яратмышдыр. Онун «Һәят» п'еси букүн дә мүвәффәгиййәтлә нүмайиш этдирилмәкдәдир. Бир драматург кими оркинал ярадычылыг хүсусиййәтинә малик олан М. Ибраһимов «Һәят»дан сонра «Мадрид», «Мәһәббәт» вә «Азад гыз» әсәрләрини дә язмышдыр.

Азәрбайчан совет драматуркиясынын инкишафында Сәмәд Вурғунун фәалиййәтини хүсусилә гейд этмәлийик. О, өз мәнзум драмалары илә сәһнә әдәбиййатымызын тарихинә ени сәһифәләр язмышдыр. С. Вурғун «Вагиф», «Ханлар», «Фәрһад вә Ширин» кими тарихи-гәһрәманлыг драмалары илә сәһнәмизә ени һава кәтирди. Азәрбайчан охучу вә тамашачысы биринчи дәфә олараг сәһнәдә доғма ана дилиндә йүксәк ше'риййәтлә язылмыш көзәл сәнәт әсәрләри көрдү.

Совет драматуркиясынын инкишафында С. Рүстәмин дә хидмәти нәзәри чәлб эдир. О, «Чимназ ханым юхудадыр» адлы кичик п'есиндән сонра мөвзуу Азәрбайчанда Совет һакимиййәтинин гурулмасы уғрунда кедән мүбаризәдән алынмыш «Ганлы ган» п'есини, «Янғын» комедиясыны, тарихи гәһрәманлыг драмасы олан «Гачаг Нәби» әсәрини вә нәһайәт бу күнләрдә сәһнәмиздә көстәриләчәк «Бурда мәнәм Бағдада кор хәлифә» комедиясыны язмышдыр. Сабит Рәһманын мөвзуу мүасир һәятымыздан алынмыш «Той», «Хошбәхтләр» вә бә'зи нөгсанларына бахмаярaг «Нишанлы гыз» комедиялары нәзәри чәлб эдир. һ. Меһдинин «Низами», «Чаваншир», Ә. Мәммәдханлынын «Шәргин сәһәри», Зейнал Хәлилин «Гатыр Мәммәд»и вә с. әсәрләр яранмышдыр.

Драматуркиямызын сонракы инкишафында онун сыраларына ени-ени гүввәләр кәлмиш вә мүасир мөвзуларда көзәл әсәрләр яранмышдыр. Бу чәһәтдән Иляс Әфәндиевин «Баһар сулары», «Ишыглы йоллар», «Атаевләр аиләсиндә» кими мүасир һәятымызын мүхтәлиф саһәләриндән бәһс эдән әсәрләрини, Имран Гасымовун «Хәзәрин шәфәгләри» вә һ. Сейидбәйли илә бирликдә яздығы «Дәниз чәсурлары севир» п'есләрини, М. Чаббарын «Бөйүк мәһәббәт»ини, Ислам Сәфәрлинин «Көз һәкими»ни көстәрмәк олар. һабелә А. Шаиг, Ә. Аббасов, М. Һ. Тәһмасиб вә башга драматургларымызын кәнч тамашачылар театры үчүн яздыглары п'есләри мүсбәт бир һадисә кими гейд этмәк лазымдыр.

Совет һакимиййәти илләриндә бәдии нәср саһәсиндә әлдә этдийимиз наилиййәтләр даһа бөйүкдүр. Сүлейман Сани, Ә. Һагвердиев, Ч. Мәммәдгулузадә вә А. Шаиг кими гочаман язычыларымызла бир сырада Ч. Чаббарлы, Ә. Әбүлһәсән, һ. Меһди, Мир Чәлал, Әли Вәлиев 30-чу илләрдә совет нәсринин илк нүмунәләрини ятратдыгдан сонра, Сүлейман Рәһимов, М. С. Ордубади, Мирзә Ибраһимов, Сабит Рәһман, Әнвәр Мәммәдханлы, даһа сонралар Иляс Әфәндиев, Ю. Әзимзадә, В. Шыхлы, Иса Һүсейнов, Салам Гәдирзадә, Әб. Садыг, Мапаф Сүлейманов, Әли Әскәров, һ. Ахундлу, Әһмәд Рәһимов, Байрам Байрамов вә башга язычыларымыз ону даһа да зәнкинләшдирдиләр. Насирләримиз М. Горки ән'әнәләриндән өйрәнәрәк халгымызын арзу вә истәкләрини ифадә эдән көзәл сәнәт әсәрләри яратмышлар.

Бәдии нәсримизин ән бөйүк наилиййәти бөйүк һәчмли романларын яранмасы илә характеризә олуна биләр. Н. Нәримановун «Баһадыр вә Сона», М. С. Ордубадинин «Бәдбәхт милйончу» повестләринин ингилабдан әввәл роман башлығы алтында чап олунмаларыны нәзәрә алмасаг, бу жанрда аз-чох нәзәри чәлб эдән дикәр бир әсәрә раст кәлмирик. Азәрбайчанда совет әдәбиййатынын йүксәлиши дөврү һесаб эдилән 1930-чу илләрдән э'тибарән көзәл роман вә повестләримиз яранмаға башламышдыр. Биринчи нөвбәдә мүасир рус нәсринин яхшы ән'әнәләрини давам этдирән язычыларымызын Вәтәндаш мүһарибәси вә гәһрәманлыг кечмишимизә һәср этдикләри роман вә повестләри гейд этмәлийик. Бу саһәдә илк аддым С. Рәһимов тәрәфиндән атылмышдыр. Онун 1930-чу илдә яздығы «Шамо» романы әдибин 25 иллик фәдакар ярадычылыг әмәйи нәтичәсиндә үч чилдлик бөйүк эпопеяя чеврилмиш, кениш охучу күтләләринин һөрмәтини газанмышдыр. С. Рәһимовдан сонра «Дүня гопур» романыны әйни мөвзуя һәср эдән Ә. Әбүлһәсән Азәрбайчан кәндиндә Совет һакимиййәтинин илк айларында көрүлән бөйүк ишләри гәләмә алмышдыр. Язычы һ. Меһдинин «Дашгын» романында исә Вәтәндаш мүһарибәси илләриндә партизан һәрәкатынын мүтәшәккил мүбаризәси вә тарихи гәләбәси реал тарихи һәят фактлары әсасында ишыгландырылмышдыр. Әдәбиййатымызын әсас мөвзуларындан олан Вәтәндаш мүһарибәси һадисәләри Мир Чәлалын «Дирилән адам» романы вә «Бир кәнчин манифести» повестиндә чанлы һәят мүшаһидәси нәтичәсиндә бөйүк сәнәткарлыгла өз бәдии ифадәсини тапмышдыр. М. С. Ордубадинин «Дөйүшән шәһәр» романы да бу дөврдәки Бакы һәятындан мараглы сәһнәләр вермәкдәдир. Бу мөвзуя һәср олунмуш романларда мүсбәт гәһрәман проблеми, халгда ичтимаи вә ингилаби шүурун оянмасында партиямызын тарихи ролу, буржуа-мүлкәдар гурулушунун рәзаләтләрини көстәрән сәһнәләр сәнәткарлыгла ишләнмишдир.

Азәрбайчанда роман жанрынын инкишафында М. С. Ордубадинин дөрд чилддән ибарәт олан «Думанлы Тәбриз», һабелә «Кизли Бакы», «Гылынч вә гәләм» кими тарихи романларыны, А. Шаигин «Араз», һ. Меһдинин «Сәһәр», «Комиссар» әсәрләрини вә С. Рәһманын «Нина» романыны да гейд этмәлийик.

Роман жанрынын инкишафында мүасир һәятымызын эпик сәһифәләрини тәсвиринә һәср олунмуш әсәрләр хүсусилә нәзәри чәлб эдир. Мүасир мөвзуда язылмыш романлар илк нүмунәсини 1930-чу илдә Ә. Әбүлһәсән «Йохушлар» әсәрилә вермиш, бундан сонра бу саһәдә һ. Меһдинин «Торлан», «Фәрһад», «Абшерон», С. Рәһимовун «Сачлы», «Меһман», «Медалйон», «Ағбулаг дағларында», Мирзә Ибраһимовун «Кәләчәк күн», Манаф Сүлеймановун «Ерин сирри», С. Рәһманын «Бөйүк күнләр», Мир Чәлалын «Мәним яшыдларым», Ә. Мәммәдханлынын «Бурулған», Ә. Әбүлһәсәнин «Мүһарибә», Әли Вәлиевин «Гәһрәман», «Чичәкли», «Күлшән» әсәрләр вә с. ярадылмышдыр. Бунлардан «Кәләчәк күн» вә «Абшерон» Сталин мүкафатына лайиг көрүлмүш, 20-дән артыг дилә тәрчүмә эдиләрәк йүз мин нүсхәләрлә яйылмышдыр.

Бәдии нәср саһәсиндә Ч. Мәммәдгулузадә вә Ә. Һагвердиев ән'әнәләрини давам этдирән язычыларымызын ени-ени кичик новеллалар ярaтдыгларыны да гейд этмәйи лазым билирәм. Лакин тәәссүфлә демәлийик ки, бу саһәдә көзәл нүмунәләр яратмыш язычыларымызын чоху сон заманлар кичик һекайә язмағы нәдәнсә унутмушлар. Биз халгымызын бөйүк эһтияч һисс этдийи бу жанрын инкишафында бүтүн насирләримизин фәалиййәт көстәрмәләрини арзу эдәрдик.

Нәсримизин инкишафында нәзәрә чарпан ениликләрдән бири дә бәдии очерк жанрынын яранмасыдыр. Өз фәдакар әмәкләрилә харигәләр ярадан сырави совет адамларынын әмәк чәбһәсиндәки фәалиййәтләринин конкрет бәдии тәсвирини верән очеркләрә дә бизим эһтиячымыз вардыр.

Совет һакимиййәти илләриндә ушаг нәсринин инкишафы даһа фәрәһләндиричидир. Кечмиш әдәбиййатымызда ушаглар үчүн нәср әсәрләри чох аз иди. Инди Г. Мусаев вә М. Рзагулузадә бу саһәдә кениш фәалиййәт көстәрирләр.

Азәрбайчан язычыларынын гардашлыг аиләсиндә рус вә эрмәни язычылары да языб яратмагдадырлар. М. Давтян, И. Оратовски, С. Григорян, А. Плавник вә башгаларынын әсәрләри кениш охучу күтләләринин һөрмәтини газанмышдыр.

35 илдә әдәбиййатымызын кечдийи йоллара үмуми бир нәзәр саларкән, тәнгид вә әдәбиййатшүнаслыг саһәсиндә көрүлән ишләри дә гейд этмәлийик. Әсасән Совет һакимиййәти илләриндә яраныб инкишаф эдән тәнгид вә әдәбиййатшүнаслыг элмимиз дә бәдии ярадычылыг саһәсиндә олдуғу кими, буржуа көрүшләрилә мүбаризәдә инкишаф эдиб йүксәлмишдир. М. Ариф, һ. Меһди, М. Рәфили, Әзиз Шәриф, даһа сонралар Мирзә Ибраһимов, Мир Чәлал, Ә. Һидайәт, Һейдәр Һүсейнов, М. Чәфәр, һ. Арaслы, Ф. Гасымзадә, Әли Султанлы, Әкбәр Ағаев, М. А. Гулузадә, М. Мүбариз, һ. Оручәли вә башгаларынын элми тәнгиди фәалиййәтләриндә ени әдәбиййатшүнаслығымызын илк нүмунәләри яранырды.

Партия вә һөкуматимизин гайғысы сайәсиндә Низами, Фүзули, М. Ф. Ахундов, М. Ә. Сабир кими классикләримизин юбилейләри кечирилмиш, бүтүн классикләримизин әсәрләри чап олунмуш, бир чох элми монографиялар язылмышдыр.

Азәрбайчан совет әдәбиййатынын тәдгиги саһәсиндә көрүлән элми ишләр хүсусилә фәрәһләндиричидир. Сон илләрдә айры-айры кәркәмли язычыларымызын ярадычылыглары һаггында элми диссертасиялар язылмышдыр.

Азәрбайчан язычылары, бүтүн совет язычылары илә бирликдә Бөйүк Вәтән мүһарибәси шәраитиндә ән фәдакар ярадычылыг әмәйи нәтичәсиндә әдәбиййатымызын гызыл фондуну йүксәк вәтәнпәрвәрлик һиссилә язылмыш көзәл сәнәт әсәрләрилә зәнкинләшдирдиләр.

Мүһарибәдән сонракы динч гуручулуг илләриндә партиямызын әдәбиййат вә инчәсәнәт мәсәләләринә даир гәрарларындан руһланан язычыларымыз әдәбиййатымызын хәзинәсинә даһа гиймәтли әсәрләр вердиләр ки, бунлар язычыларын II гурултайында һаглы олараг йүксәк гиймәтләндирилмишдир.

Халгымыз әдәбиййатымызын наилиййәтләри илә һаглы олараг фәхр эдир. Язычыларымыз партиямызын вә совет язычыларынын Икинчи гурултайынын гаршыя гойдуғу бөйүк вәзифәләри шәрәфлә еринә етирәчәк, халгымызын артан мәдәни тәләбләринә лайигинчә чаваб верән йүксәк кейфиййәтли бәдии әсәрләр ярадараг әдәбиййатымызын гызыл фондуну даһа да зәнкинләшдирәчәкләр.

Чәфәр ХӘНДАН.

Бизим театр

(М. Әзизбәйов адына Азәрбайчан Дөвләт Драм Театрынын директору вә баш режиссору А. Искәндәров йолдашла мүсаһибә).

М. Әзизбәйов адына Азәрбайчан Дөвләт театрынын коллективи Совет һакимиййәтинин илк илләриндән э'тибарән ени сосялист һәятына гәдәм гоймуш халгын һәят вә мүбаризәсини әкс этдирән оркинал тамашалар яратмаға чалышмышдыр. Чәфәр Чаббарлынын зәһмәткеш күтләләри дөврүн ән вачиб вә актуал мәсәләләрилә таныш эдән әсәрләринин театрымызда тамашая гоюлмасы актйор вә режиссорларымызын ярадычылығына сәмәрәли тә'сир көстәрди. Сәһнәмиздә мүвәффәгиййәтлә нүмайиш этдирилән «Алмас» вә «Яшар» кими йүксәк мәзмунлу п'есләр синфи дүшмәнләрин фитнә-фәсадларыны амансызчасына ифша эдир, халгы сосялизм уғрунда мүбаризәйә руһландырырды.

М. Әзизбәйов адына театрын ярадычы коллективи сосялист реализминә зидд олан формализм вә натурализмин һәр чүр тәзаһүрләринә гаршы мүбаризәдә бөйүмүш вә мөһкәмләнмишдир.

Мүасир драматуркия әсас вә һәлледичи бир амил кими бахан театр коллективи өз репертуарыны мүасир Азәрбайчан, рус вә гардаш халгларын әсәрләрилә зәнкинләшдирмишдир. Эйни заманда А. Н. Островски, Ж. Мол'ер, А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, Бомарше, Лопе де Вега кими классикләрин бир сыра сәһнә әсәрләри зәнкин гурулушларла тамашачылара көстәрилмишдир.

Бизим театрымызын ән көзәл ән'әнәләриндән бири совет адамынын зәнкин мә'нәви аләмини, онун тәглид эдилмәйә лайиг нәчиб вә йүксәк сифәтләрини көстәрмәк олмушдур. Бу чәһәтдән театрын тәхминән 18 ил бундан әввәл илк дәфә тамашачылара көстәрдийи язычы М. Ибраһимовун «Һәят» п'еси хүсусилә нәзәри чәлб эдир. М. Ибраһимовун букүн дә сәһнәмиздә мүвәффәгиййәтлә нүмайиш этдирилән «Һәят» п'есиндә совет гурулушу вә халг иши уғрунда мүбаризә апаран, намуслу вә фәдакар совет адамларынын (Һәят, Аббас, Тофиг, Атлас вә Рауф) биткин портретләри ярадылмышдыр. Театрымызда адамларымызын әмәк чәбһәсиндә көстәрдикләри фәдакарлыглары тәрәннүм эдән, мүасир әсәрләрлә янашы, халгымызын гәһрәманлыг кечмишиндән бәһс эдән, халглар достлуғу идеясы вә бейнәлмиләлчилийи тәблиғ эдән сәһнә әсәрләринә дә кениш ер верилмишдир. Шаир Сәмәд Вурғунун поэтик усталыгла яздығы «Вагиф», «Фәрһад вә Ширин», «Ханлар», Һүсейн Меһдинин «Низами», С. Рүстәмин «Гачаг Нәби» драмаларынын зәнкин гурулушда тамашачылара көстәрилмәси, театр коллективимизин гәһрәманлыг драмалары яратмаг саһәсиндә әлдә этдийи ән көзәл наилиййәтләрдәндир. Адларыны чәкдийимиз бу драмаларда баш ролларда чыхыш эдән ССРИ халг артистләри Сидги Руһулла, Мәрзийә Давудова, республикамызын халг артистләри Ә. Әләкбәров, А. С. Кәрайбәйли, Ф. Гәдри, Р. Әфганлы, И. Дағыстанлы, Б. Шәкинская, И. Османлы, М. Сән'ани, Ә. Гурбанов вә башгаларынын ятратдыглары образлар Азәрбайчан театр тарихинин унудулмаз сәһифәләрини тәшкил эдир.

Азәрбайчан театры мәишәтимиздәки, капитализм галыгларыны кәскин тәнгид атәшинә тутан п'есләри тамашая гоймаг саһәсиндә дә хейли иш көрмүшдүр. Драматург С. Рәһманын «Той» вә «Хошбәхтләр» комедияларында сәһнәмизин фәхри, реалист сәнәткар Мирзәаға Әлиевин усталыгла ятратдығы Кәрәмов вә Бәрбәрзадә сурәтләри букүн дә тамашачыларымызын хатириндән силинмәмишдир.

Коммунист партиясы Мәркәзи Комитәсинин әдәбиййат вә инчәсәнәт һаггында тарихи гәрарлары театрын ярадычылыг һәятында кәркәмли рол ойнамышдыр.

Азәрбайчан театры Совет һакимиййәти илләриндә зәһмәткеш күтләләри мүасир рус вә гардаш республика драматургларынын сәһнә әсәрләри илә таныш этмәк ишиндә дә бөйүк мүвәффәгиййәтләр әлдә этмишдир. К. Треневун «Дүшмәнләр», («Любов Яровая»), А. Корнейчукун «Эскадранын мәһви» вә «Полад гартал» («Платон Кречет»), К. Симоновун «Бизим шәһәрли оғлан», К. Мдиванинин «Вәтән намусу», А. Фадеевин романы әсасында сәһнәләшдирилмиш «Кәнч гвардия», Б. Чирсковун «Галибләр», Һ. Мухтаровун «Аилә намусу», А. Гәһһарын «Ипәк нахышлар» вә башга п'есләр васитәсилә, биз тамашачыларымыза халг ичәрисиндән чыхмыш намуслу адамлары—ени һәятын әсл гәһрәманларыны көстәрә билмишик.

Һазырладығымыз тамашаларын тә'сирли, сәнәткарлыг чәһәтдән йүксәк сәвиййәдә олмасында режиссор коллективимизин дә бөйүк әмәйи олмушдур. М. Мәммәдов, Ә. Шәрифов, Т. Казымов, Ә. Әләкбәров сәһнәмиздә ярaтдыглары реалист гурулушларла тамашачыларымызын рәғбәтини газанмышлар. Рус театр инчәсәнәтинин реалист ән'әнәләринә дәриндән йийәләнмәк, театр сәнәтинин ислаһатчысы К. С. Станиславскинин системи илә яхындан таныш олмаг сәһнәмиздә реал вә һәяти тамашалар яратмагда режиссурамыза илһам вә түкәнмәз бир энержи верир. Сәһнәмиздә узун өмүрлү вә мәзмунлу тамашалар яратмаг ишиндә исте'дадлы рәссамларымыздан Н. Фәтуллаев, И. Ахундов, Б. Әфганлы, С. Шәрифзадәнин ярадычылыг наилиййәтләри хүсуси гейд олунмалыдыр.

Театрымызын коллективи сон илләрдә тәһсил көрмүш кәнч актйор кадрлары һесабына хейли гүввәләнмишдир. Бир нечә ил бундан әввәл Бакыдакы, инди Мирзәаға Әлиев адына олан Азәрбайчан Дөвләт Театр институтуну битирмиш бир груп кәнч актйор театрда гайғы илә тәрбийә олунараг бир чох п'есләрдә әсас ролларда мүвәффәгиййәтлә чыхыш эдирләр.

35 ил әрзиндә өз сәһнәсиндә халгын вәтәнпәрвәрлик дуйғуларыны, ән нәчиб арзу вә идеалларыны тәрәннүм эдән Азәрбайчан Дөвләт Драм театры төкчә республикамызын зәһмәткешләри арасында дейил, бир сыра гардаш республикаларда да өзүнә шөһрәт газанмышдыр. Вәтәнимизин пайтахты Москвада, Ленинград, Казан, Дашкәнд, Ереван вә башга мүттәфиг республикаларын мәркәзиндә театрымызын чыхышларына тамашачылар һәмишә йүксәк гиймәт вермишләр.

Бөйүк Вәтән мүһарибәсиндән сонра дүня зәһмәткешләринин сүлһ уғрунда мүбаризәсинә һәср олунмуш п'есләр дә театрын репертуарында әсас ер тутмушдур. Театр, мүртәче американ-инкилис империалистләринин ийрәнч вә рәзил симасыны ифша эдән «Икинчи чәбһә архасында» (В. Собко), «Американын сәси» (Б. Лавренйов), «Түркийәдә» (Н. Һикмәт), «Од ичиндә» (Ә. Мәммәдханлы), «Дәрин көкләр» (Чеймс Гоу вә Арно д'Юссо) вә «О тайда» (Борянов) п'есләрини тамашая гоймагла зәһмәткешләри дөврүмүзүн ән актуал мәсәләләри илә таныш этмишдир.

Биз драматургларла ярадычылыг әлагәмизи күндән-күнә мөһкәмләндирмәйә чалышырыг. Бу илки мөвсүмдә язычы И. Әфәндиевин «Атаевләр аиләсиндә» вә И. Сәфәрлинин «Көз һәкими» п'есләринин сәһнәмиздә мүвәффәгиййәтлә нүмайиш этдирилмәси театрымызын драматургларла кениш әлагә яратмасына чанлы мисалдыр. Театрымыз һәмишә олдуғу кими инди дә мүасир п'есләрә бөйүк эһтияч һисс эдир. Биз репертуар мәһдудлуғуна сон гоймаг үчүн язычыларымыздан драматуркиянын мүхтәлиф жанрларында язылмыш ени оркинал п'есләр көзләйирик.

Театр коллективи мөвсүмүн эхырларына кими тамашачылара В. Шекспирин «Гыш нағылы» вә эрмәни әдиби А. Ширванзадәнин «Шәрәф намынә» п'есләрини көстәрәчәкдир. Биз тамашачыларын артан мәдәни тәләбләрини нәзәрә алараг театрда кениш репертуар планы тутмушуг. Бу плана әсасән аз мүддәт әрзиндә Ч. Чаббарлынын «Алмас» (ени гурулушда), Р. Рзанын «Гардашлар», һ. Меһдинин «Чаваншир», М. Ибраһимовун әйни адлы романы әсасында Ә. Шәрифовун сәһнәләшдирдийи «Кәләчәк күн», И. Сәфәрли вә һ. Сейидбәйлинин «Узаг саһилләрдә», демократ язычы Н. Һикмәтин «Гәрибә адам», А. Глобанын «Пушкин», В. Һүгонун «Мария Тудор», В. Шекспирин «Һамлет» п'есләрини тамашая гоймаг нәзәрдә тутулур. Әйни заманда театрымыз үчүн Сәмәд Вурғун, Мирзә Ибраһимов, Сабит Рәһман, Әнвәр Мәммәдханлы, Ислам Сәфәрли мөвзуу мүасир һәятдан алынмыш ени п'есләр язырлар.

Театрымызын исте'дадлы коллективи вар гүввәсини сәһнәмизә йүксәк мәзмунлу вә узун өмүрлү тамашалар яратмаг ишинә сәрф эдәчәкдир.

Минкәчевир. Мәдәниййәт сарайынын көрүнүшү.